

POLITIEK THEATER Poolse vrouwen van 53 in plaats van Franse meisjes. De Britse regisseur **Katie Mitchell** maakt het zeventig jaar oude stuk **'De meiden'** hyperactueel. 'We leven nu met zoveel migranten, dat is een compleet nieuw probleem. Daar hoort theater zich mee bezig te houden.'

tekst **Sandra Kooke**

'Kunst moet ons de ogen openen'

Oost-Europese schoonmakers en kindermisjes. Ze zijn de nieuwe kurk waarop het West-Europese middenklassegezin drijft. Ook bij de Britse regisseur Katie Mitchell thuis houdt een kindermisje de boel draaiende. Het opende haar ogen voor een hele nieuwe onderklasse die de afgelopen tien jaar in West-Europa is ontstaan. Veelal zonder zorgverzekering of recht op uitkering.

Natuurlijk was dat aanleiding voor haar om deze misstand op het toneel zetten. Actueel en controversieel, zo kun je al het werk van Mitchell – bijnaam *princess of darkness* – karakteriseren. In Engeland hebben haar onconventionele aanpak en haar uitgesproken feminisme haar veel vijanden opgeleverd. Maar Toneelgroep Amsterdam vroeg haar juist vanwege de urgentie van haar voorstellingen als gastregisseur. Vanaf deze maand is haar werk hier te zien.

"Ik doe niet aan humor, maar aan wanhoop", karakteriseerde ze zichzelf op vrolijke toon tijdens een kennismakingsavond met het publiek in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Het stuk dat ze koos om hier te regisseren, 'De meiden' van de Franse schrijver Jean Genet uit 1947, leent zich daar uitstekend voor. Ga maar na: twee jonge

vrouwen, wezen, zijn de bedienden van mevrouw. Altijd moeten ze voor haar klaarstaan, haar beledigingen slikken. Haat stapelt zich op. Als mevrouw weg is, spelen Solange en Claire om de beurt dat ze mevrouw zijn – in een van haar jurken – en laten de ander voor zich draven. Het spel heeft vaste ingrediënten. Eerst is mevrouw zoetsappig, daarna scheldt ze erop los. Tot slot spelen de zussen de ultieme wraak: een gif in de thee wordt mevrouw vermoord.

'Kunst kan veranderingen teveegbrengen. Dat is hard nodig nu we een ruk naar rechts meemaken.'

Het is al de vierde keer in haar leven dat Mitchell zich aan het stuk waagt. Tijdens de lunchpauze in Amsterdam valt ze met haar korte grijze haar en kleine gestalte nauwelijks op tussen de acteurs. Pas als ze praat, trekt ze de aandacht en blijkt ze opvallend sprankelend. Ze houdt enorm van het stuk van Genet, zegt ze. "De meiden" is heel goed gemaakt en je kunt er zoveel kanalen mee op. Ik reflecteer graag op de donkere kanten van het leven. Dus voor mij is dit een goed stuk. Het is ook

Marieke Heebink (1947) en Chris Nietvelt in 'De meiden'. FOTO JAN VERSWELVELD

van de zeldzame toneelwerken met briljante vrouwenrollen."

Een toneeltekst opnieuw regisseren vindt Mitchell niet bezwaarlijk. "Sinds de vorige keren is de wereld totaal veranderd. Ik wil altijd het tijdsbeeld in een toneelstuk verwerken. En nu leven we met zoveel migranten, dat is een compleet nieuw probleem. En daar moet theater zich mee bezighouden. Hedendaagse stukken hierover ken ik niet. Ze zijn er vast nog niet, want de nieuwe werkelijkheid heeft ons totaal overrompeld. Maar het werk van Genet voldoet prima."

Nieuwe onderklasse

In Mitchells regie zijn de meiden Poolse vrouwen van 53, een jaar ouder dan Mitchell zelf. Ze horen tot de nieuwe onderklasse in onze samenleving: de aspergestekers, tomatenplukkers, sjouwiers in de bouw en de werksters zonder wie geen middenklassegezin kan functioneren.

Het is een geheel andere benadering van de relatie tussen meesters en hun bedienden dan we zagen in de tv-serie 'Downton Abbey', waar de heer des huizes zorgzaam is voor iedereen onder zijn dak. Dat soort toneel zien de Engelsen veel liever. Mitchell: "Downton Abbey" is onderdeel van een trend om nostalgisch terug te kijken naar het verleden. Escapisme, daar ben ik niet in geïnteresseerd. Nostalgie heeft geen nut. Kunst moet ons de realiteit onder ogen doen zien. Zo kan kunst politieke veranderingen teveeg brengen. Dat is

des te harder nodig nu we wereldwijd een sterke ruk naar rechts meemaken."

Mitchell staat aan de kant van de zwakkeren, dat is duidelijk. "Het mooie van 'De meiden' is dat het de geprivilegieerde middenklasse de kans geeft zich in te beelden hoe het is als je helemaal geen geld, vrijheid of rechten hebt. Door mijn eigen kindermisje ben ik me bewust geworden van die hele groep migranten, die het huishouden runt en voor kinderen zorgt. Dat het leven van de hele geëdele middenklasse daarop is gebouwd, vind ik behoorlijk schokkend."

Politiek is maar één laag in dit stuk. Behalve over macht gaat 'De meiden' over familierelaties – twee wezen op zoek naar een moeder – en over kunst, zegt Mitchell. "Kunst in de zin van het construeren van een identiteit, van vrouwelijke schoonheid. Hoe ze zich verkleeden als mevrouw, wat het betekent om mooi te zijn." Veel regisseurs laten de mevrouw door een man spelen, wat een andere machtsverhouding tot gevolg heeft. "Dat doe ik ook. Maar deze man is een travestiet, een man die zich kleedt als vrouw. En dat is nog nooit eerder gedaan", zegt ze tevreden.

De meiden van Toneelgroep Amsterdam gaat zondag in première en is tot en met 23 december te zien in de Stadsschouwburg Amsterdam. Daarna volgt een tournee langs diverse theaters in Nederland en België. www.tga.nl

Achterstevoren werken

Ze zijn nu een paar weken aan het repeteren en het begint te wennen. Maar werken met Katie Mitchell is een aparte ervaring, vinden Chris Nietvelt en Marieke Heebink, de actrices die de rollen van de twee meiden Solange en Claire spelen.

"Het is net of we achterstevoren werken," zegt Nietvelt. Voor ze gaat repeteren, schrijft Katie Mitchell een 'partituur' van alle handelingen in het stuk die consequenties hebben voor de personages. Events' noemt ze dat. Het zijn er 196, van het geluid van de deurbel tot het achterdochtig worden van een personage. Niet alleen de tekst van het stuk, ook deze partituur moet exact worden geleerd en uitgevoerd.

Nietvelt: "Meestal werk je als acteur vanuit begrip van het personage. Vandaaruit ga je handelingen uitvoeren. Nu moet je eerst de buitenkant – al die handelingen – onder controle krijgen, alles precies getimed. Wat het personage erbij voelt, dat weet ik nog niet." Mitchell is gedeeltelijk opgeleid in Oost-Europa, waar de invloed van de beroemde regisseur Konstantin Stanislavski nog sterk aanwezig is. Ze plakte er een heel precieze stijl van regisseren op. Het kwartje viel pas echt toen een collega haar op iets wees: Je

regisseert alleen de hoofdperson, de rest doet maar wat. Mitchell: "Ze zei: het is jouw rol om te bepalen wat iedereen doet. Jij bent de regisseur. Geef de acteurs praktische dingen om te doen. En dat doe ik." Er is in deze werkwijze veel minder vrijheid voor de acteurs om een personage te 'ontdekken'.

Marieke Heebink: "Wij moeten haar partituur heel precies uitvoeren. Niet als een marionettenpop, nee. Vergelijk het liever met de choreografie van een danser."

"Ja," zegt Nietvelt, "het is net of we een bewegingspatroon uitvoeren. Eerst het licht uit, dan de muziek aan en dan het mes pakken. En precies op dat woord."

Heebink: "Katie is bepaald geen luie regisseur. Ze heeft ontzettend veel voorwerk gedaan en weet precies wat ze wil. Die hele goede voorbereiding werkt, dat vind ik heel fijn aan haar." Ook Heebink en Nietvelt hebben zich speciaal voorbereid. In twee maanden tijd leerden ze Pools. Zonder zeker te weten of het een plek in de voorstelling zou krijgen. Heebink: "Het is nogal een investering. Maar ik denk wel dat het uiteindelijk in de voorstelling gebruikt gaat worden."